

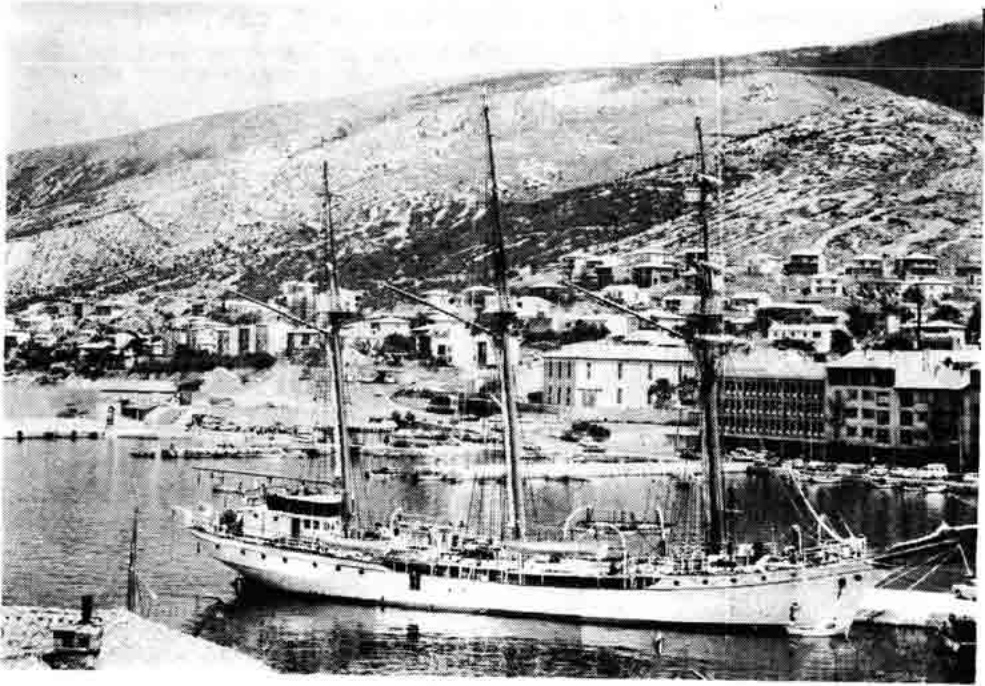
O UZLOVIMA I ČVOROVIMA

S jedrenjacima su izumrle i mornarske vještine, ali nekoliko uzlova, čvoro-
rova, podveza i upleta i dalje će trajati sve dok bude plovio i zadnji brod. U
našem brodarstvu najdulje su se odhrvali jedrenjaci iz Senja, Rijeke i Volos-
kog, pa se na ovim područjima još nađe po koji izraz (termin) na domaćem
žargonu.

Ovdje je potrebno istaknuti da su naši preci brodarili i prije dolaska na
Jadran. Ovo se može potkrijepiti činjenicom što su godine 642. preplovili Jad-
ran, zauzeli grad Sipont i tom prilikom ubili langobardskog vođu Aja. Naši su
preci na Jadranu bili potiskivani i onemogućavani od Bizanta i Mletaka, pa
kad su se u južnom Jadranu učvrstili Normani, onda Hrvati s njima sklapaju
savez. U sukobu oko prevlasti na Jadranu sudjeluju u jednom taboru Bizant
i Venecija, a s druge strane Normani i Hrvati, i to u vremenu od godine 1082.
do 1084. O ovim je bojevima zapisao pomorski pisac Van Loon u knjizi »Bro-
dovi i njihovi putevi« da je normanski knez Robert Guiscard između hrvat-
skih brodova izabrao 12 za pratnju sebi i supruzi. Ovaj je zapis najbolji do-
kaz da smo još u ono doba imali odlične brodove i još bolje mornare, jer se
baš hrvatski brodovi izabiru za pratnju velikodostojnika. Ali, na žalost, morna-
rica Normana i Hrvata je 1084. u Otrantu bila razbijena od Bizanta i Venecije.
Gubitkom moći na moru Hrvati su toliko oslabili da Mađarima nije bilo teško
da ih 1096. u odlučnom boju na Gvozdu sasvim potuku, i da im 1102. nametnu
svog kralja koji je krunjen u Biogradu na moru. Ovih nekoliko redaka bilo
je potrebno napisati da se vidi i dokaže kako nismo od jučer na Jadranu.
Iako se brodarstvo razvija usporedo sa znanstvenim dostignućima drugih gra-
na, ipak ne smijemo zaboraviti ni vještine naših predaka kao što uzlovi, čvo-
rovi, podveze i opleti.

Tisućljećima su se pomorci hvatali u koštac s neverama, šijunima, orka-
nima i viorima svih vrsta i po svim morima svijeta. Na jedrenjacima je tre-
balo bdjeti s napetim ćutilima ispod jedara i sačuvati jedra od deranja. Ostati
bez jedara značilo je propasti. Stoga se ondašnji pomorac nije bojao nevre-
mena i nije ga mogla spriječiti kiša, snijeg, hladnoća, ružno more i vjetar, a da
on ne ide do vrha jarbola, da tamo veže (ili razmrši) neki konop.

Treba samo zamisliti kako to izgleda popeti se na vrh tridesetak metara
visokog jarbola kad se brod ljulja i posrće gonjen snažnim vjetrom, uz škro-
pac ili susnježicu na —15 do —20 stupnjeva C i tamo pri vrhu jarbola nešto
vezati ili drijеšiti, i to još u tamnoj i mrkloj noći.

Sl. 101 — Školski brod »Jadran« u Senjskoj luci 1974. Snimio S. Svob

Kad je konop bio pravilno vezan, bilo ga je lako i odriješiti, ali ako je bio nepravilno vezan, onda ga se moglo jedino pomoću oštra noža odrezati. Ali odrezan konop je kasnije trebalo uplesti (pijumbati), a taj posao raditi s promrzlim rukama u jedrilju kad se brod ljulja s boka na bok bila je »pjesma za sebe«. Stoga su pomorci bili prisiljeni pronaći način brzog i lakog vezivanja, da bi kasnije mogli lakše i brže odriješiti. Tako je donedavna postojala uzrečica »Što tvrde vežeš, lakše ćeš odriješiti«. Pod »tvrde« razumijevalo se da treba konop vezati samo onako kako je to propisano za taj predmet — npr. uzao na plutaču, uzao na sidro, pršni uzao i sl. Ako se nešto veže proizvoljno, sigurno je da će se samo odriješiti (skliznuti), ili kad se konop smoči, neće se moći odriješiti.

Naraštaji pomoraca prilagođavali su uzlove predmetu i pojednostavljivali su vezivanje, a da se pri tom ne izgubi na čvrstoći vezanog i jednostavnosti odrešivanja pa su za neke radnje izmislili takve uzlove koji se mogu jednim trzajem ruke odriješiti. Čvrstoća veza kod tzv. »slipera« isto je tako tvrda kao da se konop desetak puta omota, a što bi kasnije bilo vrlo dugotrajno odrješivati. Ovo je slučaj kad se sidro spremi da visi i kad brod dođe na određenu poziciju. Na zapovijed »obori« (misli se na sidro) može čovjek samo trzajem ruke oboriti teško sidro, jer ako bi se nekoliko minuta odrješivalo, brod bi prevalio još mnogo puta i ne bi bio usidren tamo gdje se željelo, već mnogo dalje i možda na nepogodnom mjestu. Također se ovakvim uzlom pri-

vežu i čamci kad ih brod tegli, a ljudi iz čamca mogu se otpustiti (odriješiti) trzajem ruke kadgod zažele, ili kad je potreba u nevolji. Naime, pri teglenju čamca s ljudima u njemu dogodi se da se čamac prevrne, i ako ne bi bio brzo odriješen, brod bi ga vukao pa bi ljudi u njemu zaglavili. I još nešto. U staro doba nije bilo patent-kuka, koje same ispuštaju teret, npr. ispuštanje bata pri zabijanju piona, otvaranje košare pri ukrcaju (iskrcaju) pijeska, zemlje ili žitarica. Sve su se ove radnje vršile tim sliperom ili uzlom na trzaj, a mi ga nazivamo štip.

Ukratko, ljudi su kroz generacije izmislili i osmislili uzlove koji se brzo vežu, koji dobro drže i lako se odvezuju. I što je najvažnije, svaki je uzao imao određenu svrhu za uporabu na brodu i smio se upotrijebiti za vezanje samo određenog predmeta ili konopa.

Navest ćemo redom uzlove i njihovu primjenu, a u zagradi će se navesti termini u žargonu ili dijalektu.

1. *Poluuzao*. Služi kao početak za neke uzlove. Inače se rabi kad se privremeno odriješi konop na očnjaku da ne »pobjegne« kroz očnjak.
2. *Ženski uzao*. Uopće se ne upotrebljava na brodu.
3. *Muški uzao*. Za spajanje dva konopa. Za vezati krajeve neke podveze.
4. *Vrzni uzao*. Vezanje penki uz pripone. Vezanje čamaca.
5. *Dvostruki vrzni uzao (Dupli parlar)*. Isto kao naprijed, samo što je ovaj uzao mnogo sigurniji.
6. *Zastavni uzao (Uzal za bandiru)*. Za vezivanje zastava. Za dovezivanje konopa. Vezivanje očica pri pletenju mreža.
7. *Dvostruki zastavni uzao (Dupli uzal za bandiru)*. Isto kao gore, s tim da je ovaj uzao sigurniji.
8. *Trubni uzao (Uzal margarita)*. Kad se želi pojačati oštećeni dio konopa, ili skratiti konop.
9. *Štipni uzao (Uzal na fjok)*. Za privez onih predmeta koje treba jednim trzajem ruke odriješiti kao: čamac pri teglenju, sidro oboriti, otpuštanje bata kod zabijanja piona, otpuštanje tereta.
10. *Uzao na plutaču (Uzal na bovu)*. Privezivanje broda na plutaču.
11. *Uzao na sidro (Uzal na ankoru)*. Vezanje konopa na sidro.
12. *Petlja (pašnjak — »gaša damante«)*. Vezanje broda uz bitvu na obali. Nadovezivanje konopa. Vezanje lovne petlje za traženje predmeta po dnu.
13. *Opašnjak*. Ovim se uzlom opaše čovjek koji treba da dulje radi (visi) u snasti.
14. *Osmica (Uzal savojski)*. U snasti i jedrilju se često mora neki konop privremeno odriješiti tako da nam ne »pobjegne« kroz kolotur (očnjak). Onda se na kraju konopa učini osmica.
15. *Policijski uzao*. Riječ kaže da se ovim uzlom vežu ruke nepokornima na brodu.
16. *Čipkarski uzao*. Početak je izrade čipaka. Inače se ovim uzlom privezu smotana jedra, šatori i visaljke.
17. *Opašnjak bez kraja*. Kad su krajevi dugog konopa vezani (zauzeti), a potrebno je na kraće vrijeme spustiti čovjeka niz bok broda.
18. *Pršni uzao*. Zbog male visine ovim se uzlom vežu oblice pršnih jedara.
19. *Obični uzao tovarne brage*. Vezivanje brage pri utovaru tereta.
20. *Obični uzao tovarne brage drukčije*. Isto kao gore.
21. *Dvostruki uzao tovarne brage*. Isto kao gore, samo što je sigurniji.
22. *Dvostruki uzao tovarne brage drukčije*. Isto kao gore.

23. *Uzao za lanac (Uzal za kadenu)*. Njime se vezuje lanac pri dizanju ili spuštanju.
24. *Uzao preglavak*. Njime se vežu čamci i brodice privremeno za bitvu.
25. *Ribarska nadoveza*. Ovako se nadovezuje ribarska tunja.
26. *Poluvoj (Vota)*. Ovako se počinju neki uzlovi.
27. *Dvovoj (Dupla vota)*. Isto kao gore.
28. *Spajanje konopa poluuzlom*. Pri spajanju dva konopa.
29. *Spajanje konopa s dva poluuzla*. Isto kao gore.
30. *Spajanje konopa s vojem i poluuzlom*. Isto kao gore.
31. *Spajanje konopa s vojem i dva poluuzla*. Isto kao gore.
32. *Ular za jarbol*. Ovim se uzlom vežu pripone i leta čamaca i manjih brodice.
33. *Užarski uzao*. Njime se služe užari pri radu s konopima.
34. *Vojevito spajanje konopa*. Upotrebljava se za zadržavanje nečega npr. pri porinuću broda na rijekama i u uskim prostorima.
35. *Jarbolni uzao*. U staro su se doba njime učvršćivali križevi s jarbolom.
36. *Vrzni uzao s vojevima*. Isto kao i dvostruki vrzni uzao.
37. *Kuč*. Ovim se uzlom veže teret na kuku podigača samarice.
38. *Dvokuč*. Isto kao gore, samo mnogo sigurnije.
39. *Kuč na oslabljenoj kuki*. Ovaj se uzao upotrijebi ako je kuka istrošena i oslabljena.
40. *Grijuč*. Ovako se veže kad je istrošen i oslabljen konop podigača.
41. *Vitičnjak*. Ovako se veže braga na tzv. dvokuku ili kad se diže na dvije samarice.
42. *Uzao za most (dasku)*. Ovako se veže daska na kojoj treba da izvan broda rade mornari.
43. *Orepni uzao*. Ovim se uzlom priveže konop orepine na krakove sidra. Orepina služi da njen plovak pokaže mjesto gdje sidro leži.
44. *Orepni uzao drukčije*. Isto kao gore, samo drukčije privezano.
45. *Uzao za uzicu noža*. Ovim se uzlom ukrasi uzica mornarskog noža, koji se nosi oko vrata.
46. *Lančani uzao s vojevima (Uzal mičmeta)*. Služi za privez broda uz bitvu.
47. *Uzao priteznica*. Služi za privezivanje broda uz bitvu na obali.
48. *Uvijeni uzao (Uzal tvista)*. Ovim se uzlom vezuju konopi na vodoravno položene grede, križeve, ogradu i sl.
49. *Dvostruko uvijeni uzao*. Isto kao gore.
50. *Štip oko oblice*. Vidi pod štip.
51. *Uzao na klin*. Ovim se uzlom privezuje konop oko klina na klinčanici.
52. *Uzao na kljunu*. Ovim se uzlom privezuje konop oko kljune.
53. *Uzao na balvan ili cijev*. Ovim se uzlom privezuje konop oko balvana, cijevi i sl.
54. *Uzao na balvan s kukom*. Ako je na kraju podigača kuka, onda se priveže balvan ovako.
55. *Topnički uzao (Ljudski komot)*. Pri iskrcavanju topova koje mornari treba da vuku po kopnu, na konopu se učini 12—18 uzlova toliko širokih da ih mornari mogu prebaciti preko ramena i tako vući top.
56. *Ukrasni cvijet-uzao s tri latice*. Služi kao ukras palube pri smotrama i izložbama.
57. *Isto s pet latica*. Isto kao gore, ali mnogo atraktivnije i bogatije.
58. *Uzao za vreće*. Ovim uzlom mornari vežu svoje vreće za odjeću.

59. *Mlinarski uzao*. Ovim se uzlom vežu vreće s brašnom, žitaricama i sl.
60. *Satorski uzao*. Služi za pritezanje raširenih sunčanih šatora na brodu.
61. *Jedrarski uzao (Uzeti tercarolu)*. Ovim se uzlom spajaju dva komada jedra u cjelinu radi povećanja (smanjenja) površine jedra.
62. *Grljak za bačve i vreće (Olandeski uzal)*. Služi za utovar i istovar vreće, bačvica i sl.
63. *Grljak za pritezanje konopa*. Od svilaca se učini vijenac koji se omota oko konopa pri pritezanju broda, vađenju sidra i sl.
64. *Lovna petlja s vojevima (Gaša lovica)*. Služi za traženje predmeta po dnu.
65. *Zapor za konop (Bocat konop)*. Ovako se zapori konop da bi se mogao skinuti s vitla i vezati na bitve.
66. *Zapor za lanac s karikom*. Na starim su brodovima bili stalni zapori s karikom da bi se mogao zaporiti sidreni lanac.
67. *Zapor za lanac s čvorom*. U staro su doba bili stalni zapori od konopa sa slaznim čvorom da bi se mogao zaporiti sidreni lanac.
68. *Zapor za lanac s konopom (Bocat kadenu)*. Gdje nema stalnih zapora, onda se brodski sidreni lanac zapori pomoću udvojka konopom.
69. *Vrzna podveza*. Služi za učvršćivanje konopa uz oblicu.
70. *Tvrda podveza*. U najstarije su se doba ovom podvezom učvršćivali krajevi leta i pripona na brodu. Upotrebljava se i danas za privez oglava na žabama, za učvršćivanje skalica slaza, pri spajanju konopa i sl.
71. *Unakrsna podveza*. Ovom se podvezom spajaju dvije petlje i sl.
72. *Kozja podveza*. Kad se diže teret gdje nema mehaničke dizalice, onda se improvizira dizalica od dvije grede na čijim se vrhovima učini kozja podveza.
73. *Dvostruka žičana podveza ili ruža-podveza*. Ovako se podvezuju skaline na priponama.
74. *Podveza penke*. Ovako se podvezuju krajevi penki na pripone.
75. *Omatanje konopa svilacem*. Stalna se puta na brodu omataju svilacem da bi se zaštitili od vlage i gnjilenja.
76. *Uzglavlje za visaljku*. Služi da bi se moglo razapeti platno visaljke.
77. *Kita (Radaca)*. Od raspletena konopa se učini kita kojom se suše podovi i paluba na brodu.
78. *Podveza za konop (Ligatura)*. Na krajevima konopa učine se podveze da se ne rasuče.
79. *Podveza za konop drukčije*. Umjesto omatanja s jedrencom se čine vrzni uzlovi oko kraja konopa.
80. *Podveza pomoću igle*. Oko krajeva konopa omota se jedrenac, koji se iglom provuče između jezda konopa; inače isto kao gore, ali je izrada mnogo brža.
81. *Upletaj na kraju konopa (Franceska ligatura)*. Služi umjesto podveze da se konop ne rasuče.
82. *Oplet na kraju konopa vlastitim nitima (Pantiganina trtica)*. Radi ukrasa na jahtama se krajevi konopa raspletu i učini se oplet nitima samog konopa.
83. *Oplet konopa zasebnim nitima*. Isto kao gore, samo što se oplete zasebnim nitima.
84. *Oplet za klepetac zvona*. Na klepetac broskog zvona priveže se komad konopa i na njegovom kraju se učini poseban oplet da se lakše mogu otkucavati sati i davati signali u magli.

85. *Oplet s jednom uzicom.* Ovim se bodom pletu razni opleti na brodu.
86. *Višestruki oplet.* Ovim se bodom pletu bokobrani za brod.
87. *Višestruki oplet drukčije.* Isto kao gore.
88. *Oplet bodom lančića.* Ovim se bodom pletu, drvenom iglom, razni opleti.
89. *Oplet dijagonalno.* Ovako se pletu torbe i dr.
90. *Oplet za zastore.* Na ovaj se način pletu zastori na brodskim prozorima.
91. *Oplet za potpase čamaca.* Ovako se pletu kaiševi i potpasi za čamce.
92. *Oplet za potplat papučâ.* Oplet se učini sa 7 do 9 niti svilaca, od čega se učini potplat jer se u municijske komore ne smije ulaziti s cipelama.
93. *Pletenica obična.* Upotrebljava se za podvez konopa i za stijenj uljnih svijeća.
94. *Pletenica jednostruka.* Služi za ukrasno skraćivanje konopa.
95. *Ukrasno skraćivanje konopa.* Ukrasi se čine prilikom parada i izložbi.
96. *Skraćivanje konopa osmicama.* Isto kao gore.
97. *Kratka upletka.* Za spajanje konopa, za pravljenje omči na kraju konopa i sl.
98. *Duga upletka.* Spajanje konopa teklaca koji prolaze kroz koloturnike i sl.
99. *Vjenčić od konopa.* Izrađuje se u razne svrhe kao za ručke torba, za pribor visaljke, za pridržavanje teških šatora i sl.
100. *Lančana upletka.* Učini se na spoju konopa s lancem.
101. *Početak slaznog čvora.* Na slazovima broda su priručni konopi na čijim se krajevima učine čvorovi.
102. *Slazni čvor (Turban).* Služi kao ukras na priručnim konopima slaza.
103. *Početak čabrenog čvora.* Na brodskim se kabličima kroz ušice provuče konop na čijem se kraju izrade čvorovi pa konop služi kao ručka.
104. *Čabreni čvor.* Za učvršćivanje ručki na čabru ili kabliču.
105. *Pomični čvor.* Služi kao ukras na potpornjima palube i kao granica za bojanje tzv. cokla crnom bojom.
106. *Priteznica za pripone.* Služi za pritezanje pripone na čamcima i brodicama.